

Araştırma Makalesi / (Research Paper)

KIRŞEHİR YÖRESİ AĞZINDAN DERLEME SÖZLÜĞÜ'NE KATKILAR: ÖRGÜ VE DOKUMA TERİMLERİ

Songül Erdoğan¹

¹ Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırşehir.
Elmek: stanboga@ahievran.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5355-9399

Özet

Dokuma ve örgü Türkler arasında çok sevilen el sanatları arasında yer alır. Zaman içerisinde bu el sanatlarının kendine has bir terminolojisi ortaya çıkmıştır. Örgü ve dokuma sanatları konusunda Anadolu'da en önemli merkezlerden biri olan Kırşehir yöresi de bu alanda önemli bir terminolojiyi içermektedir. Bu çalışmada Kırşehir yöresinden tarama yoluyla tespit edilen dokuma ve örgü el sanatında kullanılan terimlere yer verilmiştir. Terimlerin yöresel söz varlığı içerisinde yer alması sebebiyle tespit edilen söz varlığı Derleme Sözlüğü ile karşılaştırılmıştır. Her bölümde tespit edilen sözcükler isimler ve fiiller olmak üzere ikiye ayrıldıktan sonra terim sözlükleri hazırlama ilkeleri doğrultusunda tanımları yapılmıştır. Tanımlanan sözcüklerin kökeni ve sözcük türü hakkında bilgi verilmiştir. Bu bağlamda Kırşehir yöresinden toplamda 123 terimin tanımlaması yapılmıştır. Bu terimlerden 103'ü Derleme Sözlüğü'nde yer almamaktadır. Dokuma ve örgü sanatlarında kullanılan terimlerin büyük bir bölümü Türkçe sözcüklerden oluşmaktadır. Terimlerin türetilmesinde sıfat tamlaması, belirtisiz isim tamlaması ve birleşik fiil yapısının yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dokuma, Halı, Terim, Örgü, Derleme Sözlüğü.

CONTRIBUTIONS TO THE DICTIONARY OF COMPILATION FROM THE KIRŞEHİR REGIONAL DIALECT: KNITTING AND WEAVING TERMS

Abstract

Weaving and knitting are among the most beloved handicrafts among Turks. Over time, these handicrafts have developed their own unique terminology. The Kırşehir region, one of the most important centers for knitting and weaving arts in Anatolia, also contains significant terminology in this field. This study includes terms used in weaving and knitting handicrafts identified through surveys in the Kırşehir region. Since the terms are part of the regional vocabulary, the identified vocabulary was compared with the Compilation Dictionary. In each section, the identified words were divided into nouns and verbs, and then defined in accordance with the principles of preparing terminology dictionaries. Information was provided about the origin and word type of the defined words. In this context, a total of 123 terms from the Kırşehir region were defined. Of these terms, 103 are not included in the Compilation Dictionary. The majority of terms used in weaving and knitting arts consist of Turkish words. It was determined that adjective phrases, indefinite noun phrases, and compound verb structures are commonly used in the derivation of terms.

Keywords: Weaving, Carpet, Term, Knitting, Compilation Dictionary.

1. Giriş

Ağız, bir dilin veya lehçenin daha küçük yerleşim bölgelerinde konuşulan yazı diline göre bazı farklılıklar gösteren bölgesel konuşma biçimidir. Ağız araştırmalarının başlaması ve bir bilim hâline gelmiş olması çok geç dönemlerde olsa da ağızların varlığı insanlık tarihi kadar eskidir. Yazılı ilk metinlerimiz olan Köktürk yazıtlarında, 11. yüzyılda yazılmış olan *Dîvânü Lügâti't-Türk*'te de ağız özellikleri ve ağızlarla ilgili malzeme bulmak mümkündür. Adı her ne kadar ağız olmasa da 1797 tarihli *Burhan-ı Katı Tercümesi*'nde Farsça kelimelerin Türkçe karşılıkları verilirken ağızlardan faydalanılmıştır. Bunun karşılığı olarak da “taşra Türkçesi”, “avami Türkî” terimleri kullanılmıştır (Gökay, 1992: 434). Ağızlarla ilgili kavramların tarihî dönemlerde dalga dalga izleri sürülebilse de Türkiye’de Cumhuriyet sonrası dönemde bu alandaki çalışmalar artmış, üniversitelerin sayıca çoğalması ile de ağızlar başlı başına bir araştırma sahası hâline gelmiştir. Ağızların gramer yapıları, söz varlığı vb. konularda birçok çalışma yapılmıştır.

Cumhuriyet döneminde dil alanında yapılan en köklü yatırımlardan biri şüphesiz Türk Dil Kurumunun açılmasıdır. Türk Dil Kurumunun açılması ile birlikte daha öncesinde bireysel gayretlerle ve çeşitli dernekler ve vakıflar aracılığıyla yürütülmeye çalışılan Türk dili faaliyetleri kurum tarafından yönlendirilmeye başlanmıştır. 12 Temmuz 1932’de Türk Dili Tetkik Cemiyetinin açılması ile birlikte 26 Eylül 1932’de 1. Türk Dil Kurultayı toplanmış, bu kurultayda alınan kararlar doğrultusunda Türkiye Türkçesi ağızları konusunda yapılacak çalışmalarda koordinasyon sağlanmaya çalışılmıştır. Özellikle *Söz Derleme Talimatnamesi* ile 1933’de Türkiye’de büyük bir derleme seferberliği başlatılarak Türk Dili Tetkik Cemiyetinin bastırılmış olduğu fişler Anadolu’nun birçok iline ve beldesine gönderilmiştir. Anadolu’dan gönderilen fişler düzenlenerek 1939-1951 yılları arasında Söz Derleme Dergisi dört cilt olarak yayımlanmıştır. Bu ciltlere 1952’de beşinci, 1957’de altıncı ciltler de eklenmiştir. 1957 yılında Söz Derleme Dergisi üzerindeki çalışmalar sona ermiştir (DS,1: IX). Söz Derleme Dergisi’nde yer alan birtakım eksikliklerin giderilmesi amacıyla 1952-1959 yılları arasında üç kez tekrarlanan programla ikinci derleme çalışmaları yapılmış, Söz Derleme Dergisi’ndeki hatalı kelimeler düzeltilirken yeni kelimeler de derlenmiştir. Derleme Sözlüğü günümüzde en son basımıyla altı cilt olarak Türk Dil Kurumu yayınları arasında yer almaktadır. Elektronik ortamda da bulunan sözlüğe Türk Dil Kurumunun sozluk.gov.tr adresinden sözlük adı işaretlenerek ulaşılabilmektedir. Derleme çalışmalarının

belirli bir zaman diliminde yapılması, bütün bölgelerdeki derlemecilerin aynı oranda derleme faaliyetlerine katılmaması, derlenecek konuların çok çeşitli olması vb. daha birçok sebepten dolayı Derleme Sözlüğü’nde birtakım eksiklikler ve yanlışlıklar mevcuttur. Daha sonraki dönemlerde bu alandaki eksiklikleri gidermek, yanlışlıkları düzeltmek, yeni baskılarında eksiklikleri en aza indirmek, belirli bölgeleri tasnif etmek gibi daha birçok sebepten dolayı Derleme Sözlüğü çeşitli çalışmalara konu olmuş ve Derleme Sözlüğü ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır (Erdoğan, 2022).

Derleme Sözlüğü’nden hareketle Serpil Soydan’ın yazmış olduğu “*Derleme Sözlüğü’nde Dokumacılıkla İlgili Söz Varlığı*” adlı makalede Derleme Sözlüğü’nde geçen dokuma terimlerine yer verilmiştir. Bu çalışmada Derleme Sözlüğü’nde yer alan her türlü dokuma türünü kapsayan 114 terim sınıflandırılmıştır. Derleme Sözlüğü’nde geçen örgü terimleri üzerine herhangi bir çalışma mevcut değildir.

Kırşehir yöresinin söz varlığı açısından başvurulması gereken en eski kaynak Derleme Sözlüğü’dür. Birinci derlemeye ne kadar fiş gönderildiği bilinmemekle birlikte ikinci derleme faaliyetlerine Kırşehir yöresinden üç kişi tarafından toplam 387 fiş gönderilmiştir (DS.I: XLIII). Mevcut Derleme Sözlüğü’nün taranması sonucu Kırşehir yöresi için kayıtlı 821 madde başına rastlanmıştır. Elektronik ortamda erişimi sağlanan Derleme Sözlüğü’nde Türk Dil Kurumu yayınları arasında çıkan *Kırşehir ve Yöresi Ağızları* adlı eserin sözlük bölümünün de eklenmesi sebebiyle bu sayı artmaktadır.

Dokuma sanatı Kırşehir yöresinde çok köklü bir geçmişe sahip olması, halkın önemli geçim kaynakları arasında yer alması sebebiyle kültürel bellek açısından önemli bir yer teşkil etmektedir. Kırşehir halıları hem saray çevresinin hem de Anadolu insanının halı ihtiyacını karşılamıştır. Ölmez ark. *Kırşehir Özbağ Kırkitli Dokumaları* çalışmasında her hafta pazartesi günleri Kırşehir’de pazar kurulduğundan Kayseri, Ankara, Konya ve Aksaraylı tacirlerin Kırşehir’e gelerek burada hazırlanan halıları kamyonlarla başka şehirlere götürdüklerinden bahseder. Ayrıca Kırşehir halılarının önceden padişah saraylarında yarışmalar kazandığını ve krallara hediye edildiğini, salonları süslediğini sonradan ise orta tabaka ve köylülerin satın aldığı halılar arasına girdiğini anonim bir kaynaktan nakleder (2021:75). Kırşehir’de dokuma sanatının gelişmesinde çeşitli kurum ve kuruluşların etkisi de göze çarpmaktadır. Türkiye’nin en eski sivil toplum kuruluşlarından olan Türk Ocakları, 1925-1927 yılları arasında Kırşehir şubesinde halı dokumacılığı kursları açmıştır. Bu kurslarda tasarlanarak ilk defa dokutturulan halılarda “*Türkocağı*” deseni

kullanılmıştır (Ölmez ark. 2021:131). Bu desen özellikle Özbağ Kasabasında dokunan halılarda “Türkocağı topu” olarak yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

Ülkenin pek çok yerine gönderilen Kırşehir dokumaları bugün çok farklı müzelerde ve özel koleksiyonlarda yer almaktadırlar. Konya Etnografya Müzesi ve Mevlana Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi, Kırşehir kent müzesi bu müzelerden sadece birkaçıdır (Pala, 2016; Karaçay, 2011; Öztürk ve Karayar, 2018).

Kırşehir yöresi dokuma sanatı ve örgü sanatı ile ilgili terimlere doğrudan veya dolaylı yoldan ulaşılabilecek kaynaklar mevcuttur. Filiz Nurhan Ölmez ark.. hazırlanmış olduğu bu çalışmada da temel kaynaklardan olan “Kırşehir Özbağ Kırkikli Dokumaları”, “Kırşehir El Sanatları” ve “Kırşehir El Örgüsü Çorapları ve Patikeleri” son yıllarda hazırlanmış ve oldukça detaylı anlatımları olan çalışmalardır. Bunların dışında güzel sanatlar alanında yapılan Pelin Vahapoğlu’nun “Kırşehir İli El Dokuması Halılarındaki Teknik, Desen ve Kompozisyon Özelliklerinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezi, Bekir Deniz’in Kırşehir Halıları makalesi de Kırşehir yöresi dokumaları da hakkında fikir veren eserler arasında yer alır.

Kırşehir yöresi dokuma terimleri hakkında Bekir Deniz’in “Kırşehir ve Mucur Halılarının Sözlüğü 1” (1997) ve Erdoğan’ın “Kırşehir Yöresinden Tespit Edilen Dokumacılık Terimleri (İsimler)” başlıklı makaleleri doğrudan dokuma terimleri üzerine yapılmış çalışmalardır. Erdoğan yöreden derleme ve tarama yoluyla tespit ettiği 249 terimi anlamlandırıp tematik bir şekilde sınıflandırırken, Deniz 77 terim üzerinden morfolojik bir çalışma yapmıştır. Türkiye sahası motif adları üzerine hazırlanmış “Türk Dilinde Yanış(Motif) Adları -Anadolu Sahası-” adlı eserde ise Kırşehir yöresi olarak kaydedilen 59 motif adı mevcuttur (Karataş, 2013). Kırşehir yöresi dokumalarından bahseden bir diğer kaynak serdar Atabay’ın “Keçi Kalesinin Bağrında Bir Türkmen Oymağı Kırşehir Eski Kızılcaaköy Türkmenleri” çalışmasıdır. Atabay bu çalışmasında Eski Kızılcaaköy Türkmenlerinin dokumacılık konusunda çok ünlü olduklarını belirttikten sonra dokuma çeşitleri, dokumada kullanılan top türleri ve su motiflerinden bahsetmiştir (Atabay, 2009:20-52). Bu çalışma ile daha önce Erdoğan (2021), Deniz (1997), Atabay (2009) ve Karataş’ın (2013) çalışmalara katkı sağlayarak konuyla ilgili terimlerin sayısının artırılması ve bu terimlerin tanımlanarak anlamlandırılması sağlanmıştır.

Doğrudan dokuma ve örgü terimleri üzerine hazırlanmış olmasa da sınırlı sayıda terime ulaşılabilecek

ağız sözlükleri de mevcuttur. Yöntem ve içerik açısından birtakım eksiklikleri olsa da Mümtaz Boyacıoğlu’nun hazırlanmış olduğu “Kaman Ağzı Nöörüyön”, Hatice Hantal’ın hazırlanmış olduğu “İlimiz Kırşehir, Kırşehir Denilince Aklımıza Gelenler Unutulmayanlar”, Şahin Tokmak tarafından hazırlanan “Dağarcık (Kırşehir Kelimeleri ve Kırşehir Ağzı)”, Ahmet Günşen’in “Kırşehir ve Yöresi Ağzları Sözlüğü”, İbrahim Erbaş’ın “Kırşehir Dalakçı Köyü Sözcükleri-Folklor-Geçmiş Günler”, adlı eserleri de Kırşehir yöresi hakkında yapılmış ağız sözlüğü niteliği taşıyan çalışmalardır. Bu çalışmalarda genel söz varlığına yer verildiği için el sanatları terimleri noktasındaki söz varlığı oldukça sınırlıdır.

Bu çalışma ile Türk Dil Kurumu’nun “Ağız Araştırmaları Veri Tabanı” için söz varlığı alanında veri oluşturmak, Derleme Sözlüğü’nde hak ettiği ölçüde temsil edilmeyen Kırşehir yöresinin bu alandaki söz varlığına katkı sağlamak amaçlanmıştır. El sanatları terimlerinde araştırma yapanlar için de yöreye ilgili kaynak çalışma olması hedeflenmiştir.

3. Yöntem

Bu çalışmada yer alan terimler Kırşehir yöresi dokuma ve örgü sanatları ile ilgili olarak hazırlanan kitap, tez ve makalelerden taranarak tespit edilmiştir. Terimlerin tespitinde sadece bir kaynak kişiden yararlanılmıştır. Kırşehir’in Mucur ilçesi Yörücek köyünden olan Akile Çetin ile olan görüşmemiz 2015 yılında yapılmıştır.¹ Çetin’den derlenen terimler için tanımlama yapıldıktan sonra sadece yer adı verilmiştir. Bunun dışında kalan terimlerde eserlerden tarama yapılarak tespit edilmiştir. Yapılan taramalar sonucu terim olduğu tespit edilen ve geçtiği kaynakta bağlamsal olarak yer almasına rağmen herhangi bir şekilde açıklamasına yer verilmeyen sözcüklerin tanımlaması yapılmış, bu sözcüklere sözlük birimi değeri kazandırılmaya çalışılmıştır. Yöreden tespit edilen kelimelerin büyük bir bölümü terim değeri taşıması sebebiyle Girişen’in terim sözlükleri hazırlanırken tanımlamada dikkat edilmesi gereken ilkelere ve ölçülere uyulmaya çalışılmıştır. Tanımların anlaşılabilir, kısa, öz ve belirleyici olmasına özen gösterilmiştir (Girişen, 2020: 67). Terimin alana uygun tanımlaması yapılarak Sevgi’nin de belirttiği gibi terimle kavram arasındaki ilişki, terimin işlevi, terim ihtiyacını karşılama yolları gibi Türk dilinde ihtiyaç olan bazı verilerin ortaya konulması ve alana katkı sağlaması amaçlanmıştır (Sevgi, 2023: 12). Bu çalışma ile bugün eskisi kadar itibar görmeyen el dokumacılığı

¹ Akile Çetin’den derlenen sözcükler kullanılırken derlemenin çok eski tarihlerde yapılması, kaynak kişinin 2021 yılında hayatını

kaybetmiş olması, kullanılan malzemenin insan sağlığına zarar veya kişisel haklarına zarar verecek bir veri olmaması sebebiyle herhangi bir etik kurul iznine gerek görülmemiştir.

meslek dilini oluşturan ve dağılık hâlde bulunan kavramların bir araya getirilmesi istenmiştir.

Tanımlaması yapılan terimlerin geçtiği kaynak ve terimin tespit edildiği belde de parantez içerisinde gösterilmiştir. Terim oluşturma yöntemlerini tespit etmek amacıyla terimin yapısına ve terimi oluşturan kelime grubuna da yer verilmiştir. Kelime kökenleri verilirken Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlük'te (<https://sozluk.gov.tr/>) geçen kayıtlar dikkate alınmıştır. Bu kayıtlar doğrultusunda Türkçe kelime kökleri için (T.), Arapça kökenli kelimeler için (Ar.), Farsça kökenli kelimeler için (Far.), Rumcadan geçen kelimeler için (Rum.), İtalyancadan geçenler için (İt.), Moğolca kökenli kelimeler için (Moğ.) kısaltmaları kullanılmış kökeni tam olarak tespit edilemeyenler için (?) konulmuştur.

3. Bulgular

3.1. Derleme Sözlüğü'nde Kayıtlı Olmayan Kelimeler

İsimler

alt atkı (T.+T.): İlmek sırası tamamlandıktan sonra çözümlerinin arasından atkı ipini doğrudan geçirerek yapılan ilmek sıkıştırma işlemi, düz atkı (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 47) (*alt + at-ki, sıfat tamlaması*).

ara geçkisi (T.+T.): İlmek sırası bittiğinde onları sıkıştırmak ve sabitlemek için kullanılan ip (*ara + geç-ki-si, belirtisiz isim tamlaması*).

asker çorabı (Ar.+Far.): Genellikle asker yeşili renklerinde örülen üzerinde herhangi bir motif bulunmayan tek renk çorap (Kılıçaslan ve ark., 2023: 118) (*asker + çorap-ı, belirtisiz isim tamlaması*).

Bağbaşı topu (Far.+T.): Halıların top kısmında kullanılan bir desen türü. Bağbaşı aynı zamanda Kırşehir merkeze bağlı bir mahallenin de adıdır. Desene bu ad verilmesinde bölgenin etkisi olabilir. (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 73) (*bağ + baş-ı + top-u, belirtisiz isim tamlaması*).

bağyaprağı (Far.+T.): Üzüm yaprağına benzeyen bir halı motifi (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 57) (*bağ + yaprak-ı, belirtisiz isim tamlaması*).

bıçkır (T.): 1. Genellikle örgü çoraplarda ana motife geçmeden önce konulan bir su motifi (Dedeli Köyü/Merkez) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 34) 2. İnce bir

kenar suyu motifi (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 91) (*bıç-kır*).

biberli (Rum.+ T.ek): Bir örgü motifi (Merkez) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 38) (*biber-li*).

bol atkı (T.+T.): İlmek sırası tamamlandıktan sonra alt atkıdan sonra varangelen ağacı yukarı kaldırılarak yapılan çapraz ara dokuması, üst atkı (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 47) (*bol + at-ki, sıfat tamlaması*).

burgu ağacı (T.+T.): Halının dokunabilmesi için gerekli gerdirmeyi sağlayabilmek için kullanılan 80-100 cm boyunda bir ağaç (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 31) (*bur-gu + ağaç-ı, belirtisiz isim tamlaması*).

burgu ipi (T.+T.): İki ucunda halka bulunan boyu alt mazının çapından daha uzun olan burgu ağacına bağlanarak çözgü iplerinin gergin durmasını sağlayan ip (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 32) (*bur-gu + ip-i, belirtisiz isim tamlaması*).

çitileme çubuğu (T.+T.): Dokuma tezgâhında çözgünün geçirildiği demir ya da tahta çubuk (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 32) (*çit-i-le-me + çub-uk-u, belirtisiz isim tamlaması*) (çip “ince yumuşak dal”) (Gülensoy, 2007: 256).

çorap kalıbı (Far.+ Ar.): Bilek kısmı uzun örgü çorapların örülmesi, örülen çoraplara biçim verilmesi için kullanılan tahtadan yapılmış ölçme ve düzeltme aleti (Kılıçaslan ve ark., 2023: 21) (*çorap + kalıp-ı, belirtisiz isim tamlaması*).

çörekli (T.): Çiçek desenlerinden oluşan genellikle kenar sularında kullanılmakla birlikte top, alınlık, sandık gibi bölümlerde de kullanılabilen bir halı motifi (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 85) (*çörek-li*).

çözgü kazığı (T.+T.): Dokuma tezgâhında çözgü çözmek için kullanılan karşılıklı olarak dik toprağa gömülen kalın kazık (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 33) (*çöz-gü + kazık-ı, belirtisiz isim tamlaması*).

dama (İt.): Sağa sola kaydırılarak ilerleyen bir su motifi (Dedeli Köyü/Merkez) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 34) (*dama*).

denk çulu (T.+ Ar.): Hayvanlara yük sarılan dokuma çul (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 283) (*denk + çul-u, belirtisiz isim tamlaması*).

dokuzlu su (T.+T.): Testere dişi gibi dokuz dişli birbirine paralel çizgiler hâlinde örülen bir su motifi (Karacaören Köyü/Boztepe) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 31) (*dokuz-lu + su, sıfat tamlaması*).

don çulu (T.+ Ar.): Saman vb. taşımak için kullanılan kaba dokunmuş kilim (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 283) (*don + çulu, belirtisiz isim tamlaması*).

düğümlü saçak (T.+T.): Dokumanın sökülmesini engellemek amacıyla 7-8 çözgü ipini bir araya getirip dip kısımdan düğümlenerek yapılan saçak türü (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 50) (*düğ-üm-lü saç-ak, sıfat tamlaması*).

düz atkı (T.+T.): İlmek sırası tamamlandıktan sonra çözgü iplerinin arasından atkı ipini doğrudan geçirek yapılan ilmek sıkıştırma işlemi, alt atkı (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 47) (*düz + at-ki, sıfat tamlaması*).

etlik örgü (T.+T.): Halının yanlarında kenar kısımlarını koruyan ovarlok kısmı (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 40) (*et-lik + ör-gü, sıfat tamlaması*).

etlik ipi (T.+T.): Genellikle halının zemin renginde bulunan renklere seçilen ilmek ipinden birkaç kat bükümlü olan kenar kısmı örmeye yarayan ip (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 46) (*et-lik + ip-i, belirtisiz isim tamlaması*).

findıklı su (Ar.T.ek +T.): Küçük çiçek ve yaprak motiflerinin sıralı bir şekilde dizilmesi ile oluşturulmuş ince kenar suyu motifi (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 136) (*findık-lı + su, sıfat tamlaması*).

gömü (T.): Halı tezgâhının toprağa giren kısmı (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 28) (*kö-m-ü*)(Gülensoy, 2007: 381).

gücü sopası (T.+ ?): Gücü ipinin geçirildiği tezgahın ortasında duran, varangeleni taşıyan kalın sopa (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 42) (*küç-ü sopa-sı, belirtisiz isim tamlaması*).

gücü kalıbı (T.+Ar.): Gücüye sarılan çapraz çözgü tellerinin bir hizada durmasını sağlayan kalıp (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 42) (*küç-ü kalıp-ı, belirtisiz isim tamlaması*).

gülcan (Far.+Far): Çile hâlindeki iplikleri yumak hâline getirmek için kullanılan araç (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 36) (*gülcan*).

güllü su (Far.T.ek+T.): Sıralı çiçek motiflerinden oluşan bir kenar suyu motifi (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 91) (*gül-lü + su, sıfat tamlaması*).

honker (?): Dokumanın başlangıç ve bitiş kısımlarında bulunan kenar suyundan sonra konulan ayak adı da verilen kısım Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 75).

kabakçekerdeği (T.+T.): Yanım bir çengel şeklinde ilerleyen bir su motifi (Merkez/Akpınar) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 21) (*kabak + şigir-de-ke-i, belirtisiz isim tamlaması*) (şigir “DLT”de ekmek içerisinde taş kırıntılı olduğu zaman dışın ezemeyerek çıkardığı ses”) (Gülensoy, 2007: 228).

kandilli namazlık (Ar.T.ek+ Far. T.ek): Üzerinde kandil motifleri bulunan namazlık olarak dokunmuş halı (Vahapoğlu, 2014:148) (*kandil-lü + namazlık, sıfat tamlaması*).

kekilli (Far.T.ek): Çorapların uç kısmına konulan kubbeye benzeyen bir örgü motifi (Merkez, Mucur) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 48, 104) (*kakul-lü*).

kıvrım suyu (T.+T.): Yatık “s” ve “z” sesine benzeyen bir su motifi (Karacaören Köyü/Boztepe) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 40) (*kıv-(ı)r-ım + su-(y)u, belirtisiz isim tamlaması*).

kıyı örgüsü (T.+T.): Halı, yastık, minder gibi dokumaların kenar kısımlarını oluşturan, etlik de denilen kısım (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 32) (*kıy-(ı)g + ör-gü-sü, belirtisiz isim tamlaması*).

kirtik ıstar (T.+Rum.): Kenar mazılarında kücü ağacını yerleştirmek için kertikleri bulunan halı direği (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 28) (*kirt-ik ıstar, sıfat tamlaması*).

lapayak(?+ T.): Kilimlerin kenar suyunda kullanılan bir dokuma motifi (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 267) (*lap + ayak, sıfat tamlaması*).

makat halısı (Ar.+ T.): Sedir üzerine sermek için dokunan eni dar uzun halı türü (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 57) (*makat + kalıng-sı, belirtisiz isim tamlaması*) (Gülensoy,2007: 402).

maydanoz (Rum.): Bir dokuma motifi (Ölmez ve ark., 2021: 162) (*maydanoz*).

maydanozlu ayak (Rum.T.ek+T.): Halının giriş kısmında maydanoz motifleri ile süslenmiş ayak

bölümü (Kaman) (Ölmez ve ark., 2021: 162) (*maydanoz-lu + ayak, sıfat tamlaması*).

model halı (Fr.+T.): Dokumacıya işleyeceği motifler hakkında yol gösteren genellikle halı tezgâhının üzerinde duran halı (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 76) (*model halı, sıfat tamlaması*).

narlı su (Far.T.ek+T.): Nara benzeyen motifleri olan kenar suyu (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 153) (*nar-lu + su, sıfat tamlaması*).

örgülü saçak (T.+T.): Dokumanın sökülmesini engellemek amacıyla yaklaşık 2-3 cm'lik kısmı içine alacak şekilde örülmüş saçak türü (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 50) (*ör-gü-lü + saç-ak, sıfat tamlaması*).

pıtrak (T.): Yörede pıtrak adı verilen dikene benzetilerek oluşturulmuş bir örgü motifi (Karacaören Köyü/Boztepe) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 31) (*pıt-ır-ak*).

sal kilimi (T.+Far.): Tabutun üzerine örtülmesi amacıyla dokunmuş kilim (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 286) (*sal + kilim+ i, belirtisiz isim tamlaması*).

sargı mazısı (T.+ Far.): Çözgü iplerinin üstüne sarıldığı tezgâhın alt kısmına gelen büyük ağaç (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 42) (*sar-gı + mazı+ sı, belirtisiz isim tamlaması*).

sekim (T.): Motiflerin etrafını çevreleyen sınır çizgisi (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 286) (*sek-im*).

sekimsiz su (T.+T.): Sıralı eğriler şeklinde devam eden kenarlarında sınır çizgileri bulunmayan kenar suyu motifi (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 57) (*sek-im-siz + su, sıfat tamlaması*).

serandaz (Far.): Sedir ölçülerine göre dokunan sedir halısı (Deniz, 1997: 57).

sıkıştırma ipi (T.+T.): Alt ve üst atkının kirkitten daha az zarar görmesini ve dokumanın istenilen sıklığa ulaşmasını sağlamak amacıyla atkı iplerinin üzerinden geçirilen kirkit darbelerine maruz kalan ip (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 47) (*sık-ış-tır-ma + ip-i, belirtisiz isim tamlaması*).

sıvazlı (T.): Bir örgü motifi (Dalakçı Köyü/Mucur) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 95) (*sıva-z-lı*).

solak kıvrım (T.+T.): Sağa sola kıvrımlar hâlinde ilerleyen bir çorap suyu (Merkez) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 48) (*sol-ak + kıvr-ır-ım, sıfat tamlaması*).

tabanlık (T.): Seccade türü dokumalarda ayakların geleceği yere denk gelen ayak tabanının uzunluğundan birkaç cm fazla olan kenar suları ve ayak kısmından sonra dokunan bölüm (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 82) (*taban-lık*).

taban kazığı (T.+T.): Dokuma tezgâhında sargı mazısını sabitlemeye yarayan yaklaşık 50 cm çapında 3-5 cm çapında demir (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 28) (*taban + kaz-ık-ı, belirtisiz isim tamlaması*).

tekgüllü top (T.+Far.T.ek+T.): Top adı verilen göbek kısmında tek bir gül motifi bulunan dokuma örneği (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 223) (*tek+gül-lü + top, sıfat tamlaması*).

tolulu top (T.+T.): Dokumacının kendi zevkine göre farklı halılardan aldığı motifleri birleştirerek ortaya çıkardığı top motifi (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 178) (*tol-u-lu + top, sıfat tamlaması*).

toprakçalık (T.): Halının başlangıç ve bitiş kısımlarında bulunan halının dağılmasını önlemek amacıyla yapılan kilim türü dokuma (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 45) (*toprak-ça-lık*).

Türkocağı tuğu (T.+T.+ T.): Türkocağı topunun alt ve üst uçlarına yerleştirilen süsleme motifi (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 138) (*Türk+ ocağ-ı + tuğ-u, belirtisiz isim tamlaması*).

üst atkı (T.+T.): İlmek sırası tamamlandıktan sonra alt atkıdan sonra varangelen ağacı yukarı kaldırılarak yapılan çapraz ara dokuması, bol atkı (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 47) (*üst + at-kı, sıfat tamlaması*).

yanlama top (T.+T.): Duvara asılan kilimlerin top kısmında tercih edilen altıgen biçiminde olup içerisinde çeşitli motifler barındıran göbek örneği (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 267) (*yan-la-ma + top, sıfat tamlaması*).

Fiiller

ağzılık açmamak (T.+T.): Özellikle halının akıtılması gerektiği zaman, tek ve çift çözgülerin ara geçilirken istenilen mesafede açılmaması (Yörücek Köyü/Mucur) (*ağz-lık + aç-ma-mak, birleşik fiil*).

ağzılık vermemek (T.+T.): Ön ve arkada bulunan çözümlü ipliklerinin ara ipi ile geçilirken yeterli miktarda arasını açmaması (Yörücek Köyü/Mucur) (*ağzılık + ver-me-mek, birleşik fiil*).

aşgarlamak (Ar.+ T. ek): Dokuma ipliklerinin renk kalitesini artırmak için kimyasal işlemde geçirmek (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 282) (*eşkal+ le+mek*).

atki atmak (T.+ T.): İlme sırası tamamlandıktan sonra biri düz biri ters olacak şekilde iki sıra hâlinde ilmekleri sabitlemek, atki geçmek (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 47) (*at-ki + at-mak, birleşik fiil*).

atki geçmek (T.+ T.): İlme sırası tamamlandıktan sonra biri düz biri ters olacak şekilde iki sıra hâlinde ilmekleri sabitlemek, atki geçmek (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 47) (*at-ki + geç-mek, birleşik fiil*).

boncuğunu çekmek (T.+T.): Kilimin uç kısımlarında çözgüyü sağlamlaştırmak, sökülmesini önlemek amacıyla atki ipiyle zincir çekmek (*boncuk-u-n-u + çek-mek, birleşik fiil*).

çalmak (T.): Düğüm atmak, ilmek atmak (Yörücek Köyü/Mucur) (*çal-mak*).

çatki bağlamak (T.+T.): Kilim saçaklarını bağlamak (Etikan ve ark., 2020: 44) (*çat-ki + bağ-la-mak, birleşik fiil*).

dıdıklamak (T.): Halının kırkımının daha düzgün olması için kırkımdan önce dıdıh tarağı adı verilen tarakla taramak (Yörücek Köyü/Mucur) (*dıdı-ık-la-mak*).

etlik örmek (T.+T.): Halının sökülmemesi için etlik kısmını kenar çözgü iplerinin arasından çapraz geçirerek dolamak (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 46) (*et-lik + ör-mek, birleşik fiil*).

gelep dökmek (T.+T.): Kirmenden çıkan ipi ikiye katladıktan sonra onu boyayı daha iyi alması için çile hâline getirmek (Yörücek Köyü/Mucur) (*kelep + dök-mek, birleşik fiil*).

gerlemek (T.): Se taşı, turşu suyu, tuz gibi çeşitli maddeler kullanılarak yapılan kök boyanın kalıcı hâle getirilmesi (Etikan ark.2020: 35) (*ger-le-mek*).

goşutlamak (T.): Tek kart olarak kirmende eğrilen ipin diğer bir iple ikiye katlanması (Yörücek Köyü/Mucur) (*koş-(u)t-la-mak*).

halı çözmek (T.+T.): Halı ipini ıstar direğine dokunacak halının ölçülerine göre geçirmek, ıstar çözmek (Yörücek Köyü/Mucur) (*halı + çöz-mek, birleşik fiil*).

ıstar bindirmek (Rum.+T.): Çözgü ipini halı direğine geçirmek (Yörücek Köyü/Mucur) (*ıstar + bindir-mek, birleşik fiil*).

ıstar çözmek (Rum.+T.): Erişin halı tezgâhına dokuma için geçirilmesi (Etikan ve ark., 2020: 40) (*ıstar + çöz-mek, birleşik fiil*).

ıstar paklamak (Rum.+ T.): Istar adı verilen direkleri ıstarın dokunacağı yere monte etmek (Yörücek Köyü/Mucur) (*ıstar + pak-la-mak, birleşik fiil*).

ıstar sarmak (Rum.+T.): Dokuma belirli bir yüksekliğe eriştiği zaman bunu arkaya doğru kaydırmak (Yörücek Köyü/Mucur) (*ıstar + sar-mak, birleşik fiil*).

ıstar seyirtmek (Rum.+T.): Çözgü ipini halı tezgâhına geçirmek, ıstar bindirmek, halı çözmek, ıstar çözmek (Yörücek Köyü/Mucur) (*ıstar + seyir-t-mek, birleşik fiil*).

ıstarı kesmek (Rum.+T.): Dokuma bittikten sonra belirli bir uzunlukta saçak bıraktıktan sonra dokumayı keserek tezgâhtan indirmek (Yörücek Köyü/Mucur) (*ıstar-ı + kes-mek, birleşik fiil*).

ıydırmak (T.): Istar çözmek (Etikan ve ark., 2020: 40) (*ıy-dır-mak*).

iğ eğirmek (T.+ T.): Kirmen eğirmek (Yörücek Köyü/Mucur) (*iğ + eğir-mek, birleşik fiil*).

ilme atmak (T.+T.): Halı dokumak için düğüm atmak (Özbağ ks.) (*il-me + at-mak, birleşik fiil*).

ilme çalmak (T.+T.): İlme atmak (Yörücek Köyü/Mucur) (*il-me + çal-mak, birleşik fiil*).

kestirmek (T.): İpin kök boya bitkileriyle ilk olarak kaynatılması, sındırmak (Etikan ve ark., 2020: 35) (*kes-tir-mek*).

kırkım vurmak (T.+T.): İlmeklerdeki fazla yünleri kesmek, kırkım yapmak (Yörücek Köyü/Mucur) (*kırk-ım + vur-mak, birleşik fiil*).

kırkım yapmak (T.+T.): Halıdaki ilmeklerin fazla yünlerini makasla kesmek, kırkım vurmak (Yörücek Köyü/Mucur) (*kırk-ım + yap-mak*).

kırmak (T.): Halıdaki ilmeklerin uca sarkan fazla tüylerini halı makası ile kesmek, kırkım yapmak (Yörücek Köyü/Mucur) (*kırk-mak*).

sekimlemek (T.): Motiflerin etrafını herhangi bir renk ile çevrelemek (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 286) (*sek-im-le-mek*).

sındırmak (T.): Dokuma ipinin boya bitki kökleriyle kaynatılması, kestirmek. (Etikan ve ark., 2020: 35) (*st-n-dır-mak*).

süğme süğmek (T.+T.): Yünü elle açarak ip olacak şekilde yumuşatmak, yün ditmek. (Etikan ve ark., 2020: 31) (*süğ-me + süğ-mek*).

belik dökmek (T.+T.): Ara ipinin çözgü iplerinin arasından rahat geçmesi için yassılaştırmak, saç belğine benzer hâle getirmek. Yörede melik dökmek şeklinde de kullanılmaktadır (Yörücek Köyü/Mucur) (*bel-ik + dök-mek*).

ponçak yapmak (T.+T.): Saçakların uç kısımlarını örerek bağlamak (Yörücek Köyü/Mucur) (*pon-çak + yap-mak, birleşik fiil*).

saçak bırakmak (T.+ T.): Dokuma bittikten sonra hem dokumayı korumak hem de görsellik katmak amacıyla kesmeden önce çözgü ipinden yaklaşık 15-20 cm bir mesafe bırakmak (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 48) (*saç-ak + bırak-mak*).

sağaltmak (T.): Yünü çubukla kabartmak. (DLT+)² (Yörücek Köyü/Mucur) (*sağ+ al-t-mak*).

sümen yapmak (T.+T.): Yünü eğrilmek üzere hazırlamak (Yörücek Köyü/Mucur) (*sü-men yap-mak, birleşik fiil*).

süremeli düşmek (T.): Halı ya da kilim dokumalarında koyu renklerde olması (Yörücek Köyü/Mucur) (*sür-me-li + düş-mek, birleşik fiil*).

tetirlemek(T.): İstenilen renk tonunu tutturmak ve renk kalitesini artırmak amacıyla çeşitli kimyasal maddelerle dokuma ipini boyamak (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 39) (*tetir-le-mek*).

tivtitmek (T.): Makasla daha düzgün kesilmesi için düğümlenen ipleri kesmeden önce elle dışa doğru düzeltmek (Yörücek Köyü/Mucur) (*tiy-ti-t-mek*).

topu koymak(T.+T.): Dokumanın top adı verilen motifi dokumaya başlamak, topa kadar gelmek (Yörücek Köyü/Mucur) (*top-u + koy-mak, birleşik fiil*).

topu yarılamak (T.+T.): Top adı verilen motifin ortasına gelmek (Yörücek Köyü/Mucur) (*top-u + yar-la-mak, birleşik fiil*).

topu çıkmak (T.+T.): Dokumada top motifinin bittiği yere kadar gelmek (Yörücek Köyü/Mucur) (*top-u + çık-mak, birleşik fiil*).

topuk ayırmak (T.+T.): Örgüde çorabın topuk kısmı ilmeklerinin belirlenmesi (Kılıçaslan ve ark., 2023: 21) (*to-p-uk + ayır-mak, birleşik fiil*).

yastık makatlatmak (T.+Ar.+T. ek): Dokuma yastıkların arkasına kamış ve çelenlerle doldurtmak (Dalakçı/Mucur) (*yastık + makat-la-t-mak, birleşik fiil*).

3.2. Derleme Sözlüğü'nde Olup Kırşehir'in Kayıtlı Olmadığı Kelimeler

alılık (T.): Binek hayvanlarının beline veya eyerin altına konulan genellikle dokuma olarak yapılan eski çul (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 282) (*al-ık*).

aşgar (Ar.): İpliklerin renk kalitesini artırmak için yapılan kimyasal işlem ve bu işte kullanılan kimyasal su Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 282).

deveboynu ((T.+ T.): Merdiven basamakları gibi kat kat yükselen bir örgü motifi (Dalakçı köyü/Mucur) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 112) (*deve + boyun-u, belirtisiz isim tamlaması*).

eriş (T.): Istarıda ilmekleri taşıyan çözgü ipi, arış (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 42) (*er-iş*).

tor (T.): Örgünün yaka, bel ve kol ağzı kısımlarına farklı tekniklerle uygulanabilen lastik örgü (Kılıçaslan ve ark., 2023: 21) (*tor*).

3.3. Derleme Sözlüğü'nde Olup Verilen Anlamda Kaydedilmeyen Kelimeler

alınlık (T.): Seccade türü dokumalarda alın kısmına gelen bölüme denk gelen tabanlık denilen kısım aynı ölçülere sahip olan kısım (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 82) (*alın-lık*).

² "sağ" kelimesi DLT'de "yünü kabartmak için kullanılan çubuğun adı olarak geçmektedir." (Ercilasun ve Akkoyunlu 798). Kırşehir

yöresinde yünü kabartmak için "yünü sağalttım, yün onardım" şeklinde ifadelerin kullanılır.

bıyam (?): Dokumalarda kullanılan bademe benzeyen bir motif (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 282).

boncuk (T.): Küçük kareler şeklinde ilerleyen bir örgü motifi (Merkez) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 8).

danagözü (T.+T.): Bir örgü motifi (Dalakçı köyü/Mucur) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 42) (*dana+ göz-ü, belirtisiz isim tamlaması*).

dökme (T.): Aşağıya eğilmiş çam dallarına benzeyen bir örgü motifi (Dalakçı köyü/Mucur) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 42) (*dök-me*).

filik (?): Tiftik keçisinin kılıyla genellikle seccade ve namazlıklarda kullanılan bir dokuma türü (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 43).

göz (T.): Bir örgü motifi (Dedeli Köyü/Merkez) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 34) (*kö-z*).

kelepçe (Far.): Yörede “burgu ipi, tasma” da denilen iki ucunda halka bulunan dokuma tezgahındaki ıstar iplerinin gergin durmasını sağlayan ip (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 32) (*kelepçe*).

kaynak (T.): Halı ve çorapta kullanılan elibelinde, eliböğünde de denilen bir motif (Karacaören Köyü/Boztepe) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 31) (*kayna-k*).

tasma (Moğ.): Yörede “burgu ipi, kelepçe” de denilen iki ucunda halka bulunan ıstar iplerinin gergin durmasını sağlayan ip (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 32).

tokmak (T.): Bir örgü motifi (Dalakçı köyü/Mucur) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 95) (*tok-mak*).

muska (Ar.): Muskaya benzeyen çoraplarda kullanılan bir örgü motifi (Dalakçı köyü/Mucur) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 46) (*muska*).

yıldız (T.): Yıldız şekline benzeyen bir örgü motifi (Dedeli Köyü/Merkez) (Kılıçaslan ve ark., 2023: 37) (*yıldız*).

Fiiller

geleplemek (T.): Dokuma ipleri boyaya gitmeden önce boyanın iplerin arasına daha iyi girmesi için yaklaşık 70-80 cm uzunluğunda çile hâline getirmek (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 35) (*kelep-le-mek*).

koçlamak (T.): Sümeç yapılan ipi ilme ipi hâline getirmek amacıyla ikiye katlamak (Özbağ Kasabası/Merkez) (Ölmez ve ark., 2021: 35) (*koç-la-mak*).

4. Tartışma ve Sonuçlar

Kırşehir yöresi Türk yazı dilinin oluşması ve gelişmesi sürecinde büyük ustaları coğrafya ve fikir açısından besleyen önemli bir Orta Anadolu şehridir. Köklü bir geçmişe sahip olan şehir, dil verileri açısından da oldukça zengindir. Fakat Kırşehir ağzını temsilen Derleme Sözlüğü'nde sadece 821 sözcüğün yer alması şehrin Derleme Sözlüğü'nde hak ettiği değeri almadığının da bir göstergesidir (Erdoğan, 2022: 477). Kırşehir yöresi ağızları konusunda yapılmış çeşitli ağız sözlükleri görülmektedir. Bu ağız sözlüklerinin büyük bir kısmı sözlük bilim konusunda herhangi bir eğitim almamış gönüllü kişiler tarafından hazırlanmıştır. Bu sebeple bu sözlüklerin sözlük hazırlamada kullanılan yöntem ve ölçütler açısından yeterli olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Kırşehir yöresi örgü terimleri konusunu doğrudan ele alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Kılıçaslan ark. (2003) tarafından hazırlanan *Kırşehir El Örgüsü Çorapları ve Patikleri* adlı eser, yöre örgülerini kapsayan tek çalışmadır. Fakat bu çalışmada terimlerin kullanılmasına rağmen terimlerin tanımına yer vermemiş esere sözlük bölümü de eklenmemiştir. Kırşehir yöresi dokuma terimleri konusunda konuyu doğrudan veya dolaylı olarak ele alan Erdoğan (2021), Deniz (1997), Atabay (2009) ve Karataş'ın (2013) tarafından yapılmış çalışmalar mevcuttur. Bu makalede bahsi geçen araştırmalarda açıklaması verilen ve yapı bakımından incelenen kelimelere yer verilmemiştir. Böylece hem tekrara düşülmemiş hem çalışma ile alana farklı terimler kazandırması hedeflenmiştir. Ayrıca dağınık hâlde bulunan ve sözlüklerde madde başı olarak yer almayan dokuma terimlerinin mevcut görsellerden ve diğer verilerden yola çıkılarak anlam birimcikleri tespit edilmiş ve sözlüksel karşılıkları oluşturulmuştur. Böylece Kırşehir yöresi dokuma ve örgü sanatlarında kullanılan dağınık hâlde bulunan terimler bir araya getirilmiş ve sözlük birim olarak kullanılması için zemin hazırlanmıştır.

Halı, kilim, çorap gibi el sanatlarında motif veya örnek adları verilirken motifin kaynağı önem arz eder. Henüz bir adı olmayan motifler ve örnekler için motifin alındığı kişinin veya yerin adı motife ad olarak verilebilir. Türk Ocakları'nın Anadolu'daki faaliyetleri de sanatçıların gözünden kaçmamıştır. Kırşehir'in Özbağ kasabasında çok yaygın olarak kullanılan “Türkocağı topu ve Türkocağı tuğu” terimleri Türk Ocaklarının Anadolu'daki faaliyetlerinin söz varlığına yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Kırşehir yöresinde kullanılan halı, kilim ve örgü motiflerinden bazılarının ortak olduğu görülmektedir. Yörede “bıçkır” adı verilen motif hem örgüde hem de dokumalarda kullanılmaktadır.

Bu çalışma ile Derleme Sözlüğü’nde yer almayan 103, Derleme Sözlüğü’nde olup Kırşehir yöresi olarak kaydedilmeyen 5, Derleme Sözlüğü’nde olup burada verilen anlamı içermeyen 15 terimin tanımlaması yapılmıştır. Bu rakamlar bize Derleme Sözlüğü’nün örgü ve dokuma terimleri noktasında birçok eksikliğinin olduğunu göstermektedir. Diğer yörelerden de bu alanda yapılacak çalışmalar hem ağız araştırmaları hem de terim araştırmaları açısından önem arz eder.

Kırşehir yöresi örgü ve dokuma terimlerinin tek bir sözcükten oluştuğu gibi birleşik yapılardan da oluştuğu görülmektedir. Bu çalışmadaki terimlerin 77’si isim, 46’sı fiil kategorisindedir. Bu terimler içerisinde ek kelimeden oluşan “aşgar, bıçkır, biberli, boncuk, çörekli, dama, eriş, gömü, Gülcan, bonker, Kekilli, maydanoz, pıtrak, sekim, serandaç, sıvaşlı, tabanlılık, toprakçalık, tor, alık, alınlık, bıyam, boncuk, dökme, filik, göz, kelepçe, kaynak, tasma, tokmak, muska, yıldız” olmak üzere 32 isim yer almaktadır. Dokuma ve örgü terimleri türetilirken sıfat ve isim tamlamasının yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Sıfat tamlaması yapısında “alt atkı, bol atkı, dokuzlu su, düğümlü saçak, düz atkı, etlik örgü, fındıklı su, güllü su, kandilli namluğa, kırtık ıstar, lap ayak, maydanozlu ayak, model halı, narlı su, örgülü saçak, sekimsiz su, solak kıvrım, tekgüllü top, tolulu top, üst atkı, yanlama top” olmak üzere 21 terime ulaşılmıştır. Dokuma ve örgü malzemeleri, teknikleri, motif adları vb. unsurları içeren belirtisiz isim tamlaması yapısında “ara geçkisi, asker çorabı, bağbaşı topu, bağyaprağı, burğu ağacı, burğu ipi, çitileme çubuğu, çorap kalıbı, çözümlü kazığı, denk çulu, deveboynu, etlik ipi, gücü sopası, gücü kalıbı, kabakçekerdeği, kıvrım sınyu, keçi örgüsü, makat halısı, sal kilimi, sargı mazısı, sıkıştırma ipi, taban kazığı, Türkocağı tuğu, danağözü” olmak üzere 24 terime yer verilmiştir.

Çalışmada yer verilen fiillere bakıldığında 15 fiil “aşgarlamak, çalmak, dıdıklamak, geleplemek, gerlemek, goşulamak, ydırmak, kestirmek, kırkmak, koçlamak, sekimlemek, sındırmak, sağaltmak, tetirlemek, tivtirmek,” tek kelimeden oluşmaktadır. Bu 15 fiil içerisinde aşgarlamak dışında bütün fiillerin kökü Türkçedir. Bunların dışında kalan 31 fiil “ağızlık açmak, ağızlık vermeme, atkı atmak, atkı geçmek, boncuğunu çekmek, çatkı bağlamak, etlik örmek, gelep dökme, halı çözmek, ıstar bindirmek, ıstar çözmek, ıstar paklamak, ıstar sarmak, ıstar seyirtmek, ıstarı kesmek, iğ eğirmek, ilme atmak, ilme çalmak, kırkım vurmak, kırkım yapmak, süğme süğmek, belik dökme, ponçak yapmak, saçak bırakmak, sümen yapmak, sümeli düşmek, topu koymak, topu yarılacak, topu çıkarmak, topuk ayırmak, yastık makatlatmak”

birleşik fiil yapısındadır. Bu fiillerde ıstar kelimesi dışında bütün unsurlar Türkçedir. Ayrıca dokuma ve örgü terimlerinde sınırlı sayıda yabancı dilden geçen kelime kökleri yer almaktadır. *Kekilli, güllü, biberli, narlı* örneklerinde olduğu gibi bu kelimelerin de Türkçe eklerle genişletilerek Türkçeleştirildiği görülmektedir. Bu veriler dokuma ve örgü sanatlarındaki terimlerin neredeyse tamamına yakınının Türkçe olması açısından önem arz eder. Bu fiillerin birleşik yapılarında kullanılan *düş-, dök-, koy-, vur-* gibi fiiller farklı anlamlar yüklenmiştir. Bu fiiller bu yönüyle çok anlamlılık açısından incelenmesi gereken fiiller olarak düşünülebilir.

Halı ve kilim dokumacılığı Türklerin en iyi oldukları el sanatları arasında yer alır. Kırşehir Anadolu’nun en önemli dokuma merkezlerindedir. Bugün birçok müzede, vakıf eserlerinde Kırşehir dokumalarının yer alması bunun bir göstergesidir. Fakat günümüzde hazır ürünlerin daha ucuz ve kolay ulaşılabilir olması, el dokuması ürünlerin saklanması zorluklar, zorunlu eğitim süresinin uzaması vb. birçok sebep yörede halıcılığı bitme noktasına getirmiştir. Dokuma sanatının yok olması demek onunla ilgili kavram alanlarının da zamanla yok olması demektir. Bu alandaki söz varlığının Derleme Sözlüğü, Sanat Terimleri Sözlüğü, Dokuma Terimleri Sözlüğü gibi alanla ilgili sözlüklere kaydedilmesi gerekir. Sözlük bilim noktasında yeteli alt yapıya sahip kişilerle el sanatları uzmanlarının yapacağı disiplinler arası çalışmalar bu sözcüklerin yaşatılması için çok etkili olmasa da envanter kayıtlarında olması açısından önem arz eder.

Kaynaklar

- Atabay, S., 2009. *Keçi Kalesinin Bağrında Bir Türkmen Oymağı Kırşehir Eski Kazılıcaköy Türkmenleri*. ISBN: 978-9944-473-25-5, 194 sayfa, Kırşehir.
- Boyacıoğlu, M., 2022. *Kaman Ağzı “Nöörüyön”*. NY Matbaacılık ve Yayıncılık, ISBN: 9789944561334, 160 sayfa, Ankara.
- Derleme Sözlüğü*, 1993. C.1-12, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Deniz, B., 1997. Kırşehir ve Mucur Halılarının Sözlüğü 1, *Arş Dergisi*, 1, 158-153.
- Deniz, B., 1984. Kırşehir Halıları. *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, III.:25-81.
- Deniz, B., 2000. *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yayınları*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, ISBN: 978-975-16-128-23, 284 sayfa, Ankara.

- Erbaş, İ., 2015. *Kırşehir Dalakçı Köyü Söz Varlığı-Folklor-Geçmiş Günler*. Ürün Yayınları. ISBN: 978-605-493-8513, 384 sayfa, Ankara.
- Ercilasun, A. B., Akoyunlu, Z., 2014. *Dîvânü Lügati't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizgin)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, ISBN: 978-975-16-2837-4, 995 sayfa, Ankara.
- Erdoğan, S., 2021. Kırşehir Yöresinden Tespit Edilen Dokumacılık Terimleri (İsimler). *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 50, 69-93.
- Erdoğan, S. 2022. Çiçekdağı (Kırşehir) İlçesinden Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. Sayfa: 485-492, *Her Yüniyle Çiçekdağı Sempozyumu* (24-26 Kasım 2022) Bildiriler. Güneş Ofset Matbaacılık, 574 sayfa, Kırşehir.
- Erdoğan, S., 2022. Türkiye'de "Derleme Sözlüğü" ile İlgili Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi (1990-2021). *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 27: 211- 226.
- Etikan, S., Ölmez, F.N., Kılıçaslan, H., Şahin, C., 2020. *Kırşehir El Sanatları*, Gece Kitaplığı Yayınları, ISBN: 978-625-770-268-3, 261 sayfa, Ankara.
- Girişen, N., 2020. Terminolojide Tanım ve Tanım Çözümleme Ölçütleri. *Uluslararası Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi*, 1: 53- 73.
- Gökyay, O. Ş. 1992. Burhan-ı Katı Tercümesi. *İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Cilt 6, 433-34, İstanbul.
- Gülensoy, T., 2007. *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, ISBN: 978-975-16-1971-6, 1204 sayfa, Ankara.
- Günşen, A., 2001. *Kırşehir Yöresi Ağzları Sözlüğü*, OcakYayınları, ISBN: 975-422-206-1, 261 sayfa, Ankara.
- Hantal, H., 2015. *İlimiz Kırşehir Kırşehir Denilince Aklımıza Gelenler Unutulmayanlar*, Kültür Ajans Yayınları, ISBN: 978-605-325-046-3, 168 sayfa, Ankara.
- Karaçay, Ç. 2011. *Ankara Etnografya Müzesi'ndeki Kırşehir Halıları*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Gül Tunçel, 226 sayfa, Ankara
- Karataş, M., 2013. *Türk Dilinde Yanış (Motif) Adları-Anadolu Sabası*-. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları, ISBN: 978-605-439732-7, 403 sayfa, Muğla.
- Kılıçaslan, H., Etikan, S., Ölmez, F. N., 2023. *Kırşehir El Örgüsü Çorapları ve Patikleri*. Nobel Yayıncılık, ISBN: 978-625-393-225-1, XXII+ 134 sayfa, Ankara.
- Tokmak, Ş., 2022. *Dağarcık (Kırşehir Kelimeleri ve Kırşehir Ağzı)*, Dizgi Grafik Basım, ISBN: 978-605-74562-1-2, 192 sayfa, Ankara.
- Ölmez, F. N., Etikan, S., Kılıçaslan, H., Şahin, C., 2021. *Kırşehir Özbek Kirkitli Dokumaları*. Gece Kitaplığı. ISBN: 978-625-7462-03-7, 336 sayfa, Ankara:
- Öztürk, B., Karayar, G., 2018. Özel Bir Koleksiyonda Bulunan Kırşehir ve Muzur Halıları. " *Asos Journal*, 66: 121-133.
- Pala, Z. 2016. *Konya Etnografya Müzesi ve Mevlana Müzesi'nde Bulunan Kırşehir Halıları*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Meral Akan, 203 sayfa, Konya.
- Sevgi, O. 2023. *Ormancılık Terimbilimi*. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Yayınevi, ISBN: 978-605-7880-27-7, 148 sayfa, İstanbul.
- Soydan, S., 2013. Derleme Sözlüğü'nde Dokumacılıkla İlgili Söz Varlığı., *Turkish Studies*, 8: 1287-1303.
- Vahapoğlu, P., 2014. *Kırşehir İli El Dokuması Halılarındaki Teknik, Desen ve Kompozisyon Özelliklerinin İncelenmesi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Feriha Akpınarlı, 348 sayfa, Ankara.